

L A I K S

Atradumi veco rakstu pasaulē

AIZVIEN NO JAUNA NĀK GAISMĀ
KĀDI VECI TEKSTI

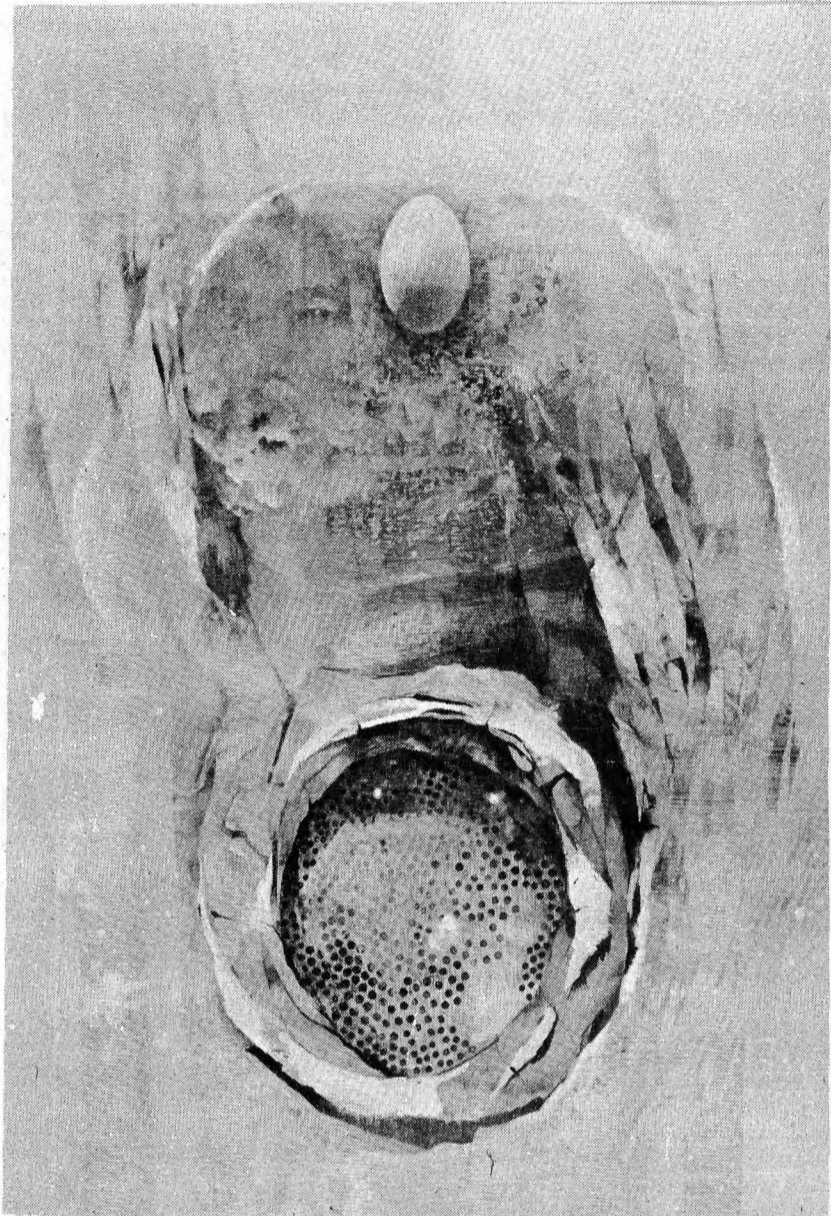
Jau agrāk, diskutējot jautājumu par latviešu rakstu visagrākajiem sākumiem, esmu izteicis domas, ka pirmie uzrakstījumi mūsu valodā var būt par vairākiem gadu simteņiem vecāki nekā tie, kurus tagad pazīstam. Tie karos, ugunsgrēkos un arī citādā ceļā gājuši bojā, tomēr nav gluži atmetamas cerības dažu no šiem ārkārtīgajiem retumiem vēl kaut kur uziet. Tā dažs kas var glabāties kaut kur vai nu Rietumeiropas klosteros, vai arī vecās pilīs, baznīcās vai bibliotēkās, bet dažs, kas zina, varbūt pat latgaliski vai kuriski rakstīts teksts, ieskrāpēts bērzu tāsīs, var gulēt kaut kur Latvijas zemē, tagad jau it biezas grūžu vai trūdu kārtas klāts.

Ka visādi vecu tekstu atradumi nāk pastāvīgi no jauna klāt, to mums pašu mūžā gadījies piedzīvot. Tā līdz šim nepazītus manuskriptus un pat latviski iespiestu grāmatu savos meklējumos ceļojumos nesen, 60. gados, uzgāja Dr. B. Jēgers. Helsinku universitātes bibliotēkā turienes zinātnieki nesen par jaunu sadzina rokā kādreiz jau pamanīto Simona Grūnava Prūsijas kronikas rokrakstu, īstenībā — šī darba tulkojumu latīņu valodā. Baltu valodu speciālistus interesēs fakts, ka arī šīnī manuskriptā tekstā ir uzņemti senprūšu valodas vārdi un ļoti veca latviešu tēvreizē. Tajā pašā kopsējumā iesieti divi iespiesti senprūšu katehismi. Kaut arī neviens no šiem latviešu un senprūšu valodas materiāliem nav nepazīstams, interesants ir fakts, ka abas minētās prūsiskās grāmatas, kā nesen Helsinku universitātes bibliotēkā bija iespējams pārlicināties, ir vienīgie šo iespiedumu eksemplāri pasaulē, kas nav gar malām apgriezti, bet tādā izskatā, kādā salocītās loksnes no tipografijas nākušas.

Pavisam neticams šķiet atradums, par ko nupat, aprīļa mēneša numuros, lasāms laikrakstos. Kā jau vispār zināms, Zviedrijā, Upsalas universitātes bibliotēkā, glabājas kāds sevīšķs retums — tā sauktais Sidraba kodeks /Codex Argenteus/, tā iedēvēts tāpēc, ka tā teksts rakstīts ar sidraba tinti uz purpura krāsas pergamenta. Vēl daudz svarīgāks par šī manuskripta krāšņo veidojumu ir fakts, ka tas sarakstīts senajā gotu valodā, kā spriež, Ziemeļītalijā, domājams Ravennā, ap 400.-425.g., un ir vissvarīgākais šīs sen vairs nerunātās germāņu valodas piemineklis. Upsalas manuskriptam ir pavisam 187 lapas, bet 188. lapa, kas satur Marka evaņģelija beigas un veido tiešu Upsalas manuskripta turpinājumu, nupat uzietā — lai cik neticami tas izklausās! — 900 gadīgajā Špeieras katedrālē pie Reinas, Vācijā! Lapa glabājusies ielikta koka kastē, zem kādas kapellas, un tā, acimredzot, cauri daudzim gadu simteņiem.

Jāatzīst, ka pēc šī atklājuma nemaz nebūtu pārāk ko brīnīties, ja kaut kur tiktu uzietā arī Sidraba kodeka beigu daļa, kurā varētu būt, pēc speciālistu aplēses, vēl kādas 150 lapas.

Kaut arī ne tik sensacionāli, taču kādi interesanti veco tekstu jauni atradumi nesen nākuši klāt arī latvie-

Gleznotāja Laimoņa Eglīša zīmējums „Divi pirmavoti,” ko ieguvis Filadelfijas mākslas muzejs.

šiem. Tos uzgājis Dānijas /Kopenhāģenas/ virsarchivārs Vello Helks /Helk/, pēc tautības igauņi, skatīdams cauri visādus vecus albumus, t.i., piemīņu ierakstu grāmatas, dažādu Eiropas zemju bibliotēkās. Dīvos šādos vecos albumos uziet ieraksti latviešu valodā. Tie, zināms, ir tikai kādi īsi izteicieni blakus latīniskiem veltījumu tekstiem. Abi šie ieraksti ir no 1600. gadiem. Kaut arī abi šie vecie teksti nav gari, tiem ir sava nozīme latviešu pareizrakstības raibajā vēsturē. Tāpēc visai apsveicams V. Helka nodoms tos drīzā laikā publicēt.

Piebilstams, ka veco igauņiski rakstīto tekstu atrašanās V. Helkam bijusi daudz lielāka laime — tos, tāpat ierakstītus dažādos piemīņu albumos, viņam izdevies uziet kādus desmit. Vecākais no tiem ir no tik tāliem laikiem kā no 1582. gada.

K. DRAVIŅŠ

IEVĒROJAMS DARBS

Zinātnieks, bet jau publicējis daudzus darbus savā nozarē — augsnes bioloģijā. Šiem darbiem nesen pievienojās grāmata Soil Biochemistry, ko sarakstījuši vairāki autori un ko rediģējuši J. Skujiņš kopā ar savu bijušo skolotāju A.D. Maklarenu /McLaren/. Grāmatai 527 lpp. un to izdevusi M. Dekera apgāds, Ņujorkā. Būt par tāda izdevuma redaktoru ir izcils panākums.

Prof. Dr. J. Skujiņš

Dr. J. Skujiņš ir profesors Jūta valsts universitātē, Loganā. Viņš studējis Kalifornijas universitātē, Berkeleijā, kur 1963.g. ieguvis doktora gradu. Pirms saistīšanās darbā Jūtas universitātē, Dr. Skujiņš bijis zinātniskais līdzstrādnieks Kornēla universitātē un kā augsnes bioloģiķis un lektors Kalifornijas universitātē no 1964. līdz 1969.g. Viņš piedalījies arī pētījumos par bioloģijas jautājumiem, kas saistās ar raķešu lidojumiem pasaules telpā. Profesors Skujiņš ir vairāku zinātnisku

PAULA JĒGER - FREIMANE

ANNAS BRIGADERES PASAULĒ

FRAGMENTS NO DZĪVES ROMĀNA TREŠĀ POSMA

Paula Jēger-Freimane, Iridas Rasas-Zelmenes dzīves romānā formā, tēlo arī Latvijas neatkarības laika literāro pasauli un tās tīcības ar rakstnieci Annu Brigaderi. Šajos fragmentos, kur sākam iespiest šajā numurā, raksturots Brigaderes skatuves darbs, viņas personība un Annas Brigaderes komitejas darbības dienas gaismā izceļot bagātu kultūrvēsturisku materiālu.

Redakcija

Nobeigusi mācības gadu universitātē, Īrida uzsāka šīs — 1924. gada — vasaras dzīvi Baldonē. Pret vasaras vidu kādu sestdienu Ints atbrauca ar zīpu: darba vietā pie viņa ienācis Jānis Rapa, lai Annas Brigaderes uzdevumā ielūgtu Īridu viesos Sprīdīšos Annas dienas svinībām. — Par to nu nebija ko domāt, ievērojot ārsta brīdinājumus un arī Īridas pašas noskaņu. Savrupīgais miers šeit bija tik labdarīgs. Viņa nepārtrauks to, kaut citos apstākļos būtu ar prieku atkal reiz padzīvojuši ar rakstnieci dažas dienas Sprīdīšos.

Ar Annu Brigaderi ciešāka personiska atkalpazīšanās bija atsākusies, kad jau laba virkne gadu bija aizritējuši kopš tragiskā notikuma ar Brigaderu radnieci, Mauriņu Alviņu. 1921. gada rudens pusē, kādas izrādes starpbrīdī, Nacionālā teātra pastaigu gaitenī rakstniece pienāca pie Īridas. Viņa atvainojās, ka tikai tagad pateicoties tai par drāmas Ilga apceri. Viņa Izglītības Ministrijas Mēnešrakstu pastāvīgi nelasot, un tāpēc par rakstu uzzinājusi tikai tad, kad viņai uz to ticis norādīts. Īrida uzņēma pateicību kā sabiedriskas pieklājības žestu.

Vēlā rudenī presē sāka kustināt Annas Brigaderes 25 gadu literārās darbības jubilejas jautājumu. Nodibinājās jubilejas rīcības komiteja. Īrida saņēma aicinājumu ierasties kādā komisijas sēdē. Tur viņa pārsteidza piedāvājums — referēt par jublārī svinīgajā sarakojumā, kas notiks 1922. gada 10. janvārī, Nacionālajā teātrī. Īrida nesaprata: viņa taču bija vēl jauna iesācēja rakstos, kā tad nu viņa varētu referēt par tik lielu rakstnieci, par kādu šais gados, kopš Īridas agrās jaunības, bija izaugusi jublāre? Apmulsusi viņa teica, ka domājot — šai gadījumā komisijai jāuzklausa rakstniece pati — ko viņa vēlētos par sava darba apcecerētāju. Uz to komisijas loceklis Jānis Rapa atteica, ka tā jau taisni esot rakstnieces vēlēšanās: lai Īrida Rasa — Zelmene būtu referente.

Īrida aplūsa. Vai viņa varētu pieņemt tik lielu pagodinājumu? Vai spētu attaisnot rakstnieces uzticēšanos viņas spriedumam? Viņa gan bija rakstījusi par Ilgu ar personiskas tuvinības izjūtu. Bet vai ar to pietika? Rakstnieces darbība bija sazarojusies tik plaša: lūgas, stāsti, dzeja. Vai viņa spēš šajā laikā līdz jubilejas datumam visu vēl pārskatīt, visā iedziļi-

nāties un tad visu lielo vielu dzumdu ietilpināt isā izsmēlīgā tā? — Bet komisija prasīja Spieda viņu uz pozitīvu atbildi. dzot viņa to deva.

Tie bija silti, sirsniņģi darbi. Tā bija pirmā skalākā atbalss Anna Brigadere saklausīja šā pārpildītajā Nacionālā teātrī. Tā viņu izcēla un parādīja visai kas paši viņu vēl nebija pratušī, tīt viņas ārēji klusajā dzīvē iegaļā darbā. Gadi, kas sekoja iram, bija pārpilni atzinības nājumam. Tie iecēla viņu latviešu niecības pašās augstākajās v-

Un arī Īridas Rasas — Zelme ba dzīvē šim vakaram minia līdzīga nozīme: lielais vairums karā redzēja un iepazīna viņu nēci pirmo reiz. Izglītības Mēnešraksts, kur viņa visva publicējusies, nebija populārplašās aprindās, un pat ne li dū. Kā redaktors Teodors Ze paļ vēlāk pastāstīja, to eso dažs rakstnieks jautādams — ir? vai tu viņu pazīsti? — Ulepnumu varējis atbildēt, ka zīstu, bet ka tā ir viņa senā niece. Un cienījamās Frīde kundzes sirsniņģais apseveklī pirmā raksta izciliem panāliēkas, varēja izteikt lielas dku dalībnieku domas.

Referātu — Anna Brigadere da Izglītības Ministrijas Mēr 1922. gada 2. numurā. Pēterī rakstā Atmiņas par Annu l grāmātā Sejas un sapņi, p jaunā kritiķe nolāsījusi īsu referātu, par kuru viņš saju dībiņu: lūk, tādu man vajadzī le vadu Paisumam! — /Ermar šo le vadu bija neapmierināts

Jubilejas mielasta laikā ar lējās iepazīties Jelgavā teātors Dr. A. Dargēvics. Viņš du braukt ar šo referātu u: kur arī pēc dažām nedēļām i nas Brigaderes jubilejas šķiet, ka taisni šim brauci izšķirīgās sekas Īridas tu attieksmēs ar rakstnieci.

Bija norunāts uz Jelgavu bi reizē ar vilcienu. Jelgavā viņa bija viesnīcā kopējā istabā, sarakojuma sākumu. Pēc viņas tāpat kopā pavadīja nak ma dienā kopa orauca atpaka nā diennaktī cieši kopā pava satuvināja viņas uz visie

biedrību aktīvs biedrs, no kurām var minēt Amerikas ķīmijas biedrību un Amerikas augsnes zinātnes biedrību. Bez tam viņš ir biedrs Internacionālā augsnes zinātnes biedrībā. /B.J./